

УДК 336.13.14+351.72

Ільницький О. В.*кандидат юридичних наук, доцент,**Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна;**e-mail: oleh.ilnytskyu@lnu.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-7343-8810***Ільків Н. В.***кандидат юридичних наук, доцент,**Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна;**e-mail: n.v.ilkiv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-3182-8391***Решота В. В.***доктор юридичних наук, доцент,**Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна;**e-mail: volodymyr.reshota@lnu.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-9235-2262*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ У БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Анотація. Розкрито формально-юридичні гарантії дії принципу збалансованості бюджетної системи через дослідження механізму нормативного закріплення його економічного змісту.

Збалансованість у фінансовій системі має загальносоціальний аспект, який виявляється у визначенні прямого взаємозв'язку між рівнем акумульованих доходів через механізми примусової мобілізації та гарантованих за їхньою допомогою обсягами споживання бюджетних послуг особою.

З формально-юридичного погляду цей принцип є універсальним загальним принципом публічної фінансової системи, який своєю онтологічною основою має об'єктивні закономірності руху вартості, через вибудовування такої системи взаємозв'язку між складовими економічних відносин — дохідною і видатковою частинами, — щоб дозволив максимально виконати поставлені завдання перед розпорядником відповідного публічного фонду за рахунок залучених фінансових ресурсів. При цьому матеріальне і процедурне вираження його нормативної дії передбачає закріплення в законодавчих актах низки правил, які обмежують урядові можливості до неконтрольованого боргування.

Економічні категорії складових частин бюджетів, з різницею їхньої касової природи і сутнісного впливу на макроекономічні показники, дозволяють абсолютно обґрунтовано виділяти й окремий правовий режим для окремих безповоротних надходжень (доходів) і відповідного використання коштів на здійснення програм та заходів бюджетів (видатки), відмежовуючи їх від операцій із фінансування як технічного елемента забезпечення необхідної касової збалансованості фінансової системи в умовах дії закону руху вартості.

Запропонована на сьогодні в українському законодавстві конструкція нормативного визначення і взаємозв'язку явищ та інститутів щодо гарантування збалансованості відповідає основним вимогам забезпечення дії цього принципу, з високим ступенем об'єктивності здатна відображати касові результати економічних процесів у державі, а в редакції останніх нормативних змін урахує вимоги забезпечення фінансової безпеки держави через встановлення «запобіжників» сталого нормативного контролю рівня дефіциту на рівні загальноприйнятих 3 % прогнозованого номінального обсягу ВВП.

Водночас формулювання вказаного принципу в Конституції України повинно бути не просто «прагненням», а як один з обов'язкових нормативних критеріїв оцінки якості бюджетної політики держави на предмет її професійності. Для забезпечення цієї мети у Конституції України повинні бути закріплені емпіричні економічні показники-індикатори такої збалансованості — обґрунтований пропорційний розмір видатків на реалізацію окремих соціально-економічних прав до ВВП, закріплення граничного обсягу дефіциту, в тому числі з урахуванням рекомендацій та об'єктивного взаємозв'язку між дефіцитом, публічним боргом, структурою публічних пасивів та обсягом ВВП. Фактично вказані

положення визначатимуть конституційні межі фінансової діяльності, за умови додержання яких буде забезпечено фінансову безпеку держави.

Ключові слова: доходи, видатки, надходження, витрати, дефіцит, Конституція України, вартість.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 1; бібл.: 18.

Ilnytskyi O.

*Ph. D. in Law, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine;
e-mail: oleh.ilnytskyi@lnu.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-7343-8810*

Ilkiv N.

*Ph. D. in Law, Associate Professor,
State University of Internal Affairs in Lviv, Ukraine;
e-mail: n.v.ilkiv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-3182-8391*

Reshota V.

*Doctor of Law, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine;
e-mail: volodymyr.reshota@lnu.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-9235-2262*

LEGAL AND REGULATORY SUPPORT FOR BALANCE IN BUDGETARY SYSTEM OF UKRAINE

Abstract. The article reveals the formal and legal guarantees of the budgetary system's balance by exploring the mechanism of normative fixing of its economic meaning.

Balance in the financial system has a general social rule, which is manifested in the determination of the direct relationship between the level of accumulated income through the mechanisms of forced mobilization and the guaranteed by them the volume of consumption of budget services by a person.

From a formal and legal point of view, this rule is a universal general principle of the public financial system, which, on its ontological basis, has objective regularities in the movement of the value, through the establishment of such a system of interconnection between the components of economic relations — the revenue and expenditure parts — to allow the maximum tasks before the manager of the respective public fund at the expense of the financial resources involved. At the same time, the substantive and procedural expression of its normative action implies the enshrining in the legislative acts of a number of rules that limit governmental possibilities to uncontrolled debt.

Economic categories of components of budgets, with the difference of their cash nature and essential impact on macroeconomic indicators, allow allocating absolutely justifiably a separate legal regime for individual non-repayable receipts (revenues) and appropriate use of funds for the implementation of programs and budgetary activities (expenditures) financing operations as a technical element of ensuring the necessary cash balance of the financial system under the conditions of the law of value movement.

The structure of normative definition and interconnection of phenomena and institutions proposed to be balanced in the Ukrainian legislation is in accordance with the basic requirements of ensuring the operation of this principle, with a high degree of objectivity capable of reflecting cash results of economic processes in the country, and in the wording of the latest regulatory changes takes into account the requirements ensuring the financial security of the state through the establishment of «fuses» of sustainable regulatory control of the deficit level at the level of the generally accepted 3% predicted nominal GDP.

At the same time, the formulation of this rule in the Constitution of Ukraine should be not just a «need», but as one of the mandatory normative criteria for assessing the quality of the state budget policy for its professionalism. To achieve this, the Constitution of Ukraine should set out empirical economic indicators, indicators of such a balance — a reasonable proportional amount of expenditures for the implementation of certain socio-economic rights to the GDP, fixing the

marginal volume of the deficit, including taking into account recommendations the relationship between the deficit, public debt, the structure of public liabilities and the volume of GDP. In fact, these provisions will determine the constitutional limits of financial activity, provided compliance with which will ensure the financial security of the state.

Keywords: revenues, expenditures, receipts, expenses, deficit, Constitution, value.

JEL Classification E61, H60, K10

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 1; bibl.: 18.

Вступ. Держава, прийнявши на себе в умовах сучасності роль владного суверена для забезпечення продуктивного існування суспільства, використовує набір методів і форм здійснення впливу на відносини, які існують у суспільстві. Основним регулятором традиційно вважається об'єктивне право як сукупність установлених чи санкціонованих норм-правил, які забезпечуються силою та авторитетом держави. При цьому такі норми створені не лише для осіб приватного права, а й, залежно від їхнього місця у визначеній правовій системі держави, є межами допустимої діяльності самої держави. Частина 2 статті 6 і частина 2 статті 19 Конституції України у своєму взаємозв'язку закріплюють так звану «спеціальнодозвільний принцип», зміст якого полягає у визначенні норм Конституції та законів України як закріплених алгоритмів функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування. «Законодавчі акти окреслюють межі владних повноважень, зв'язують їх суб'єктів правом. Навіть тоді, коли суб'єкт реалізує так звану, дискреційну владу (дискреційні повноваження), він не повинен виходити за межі свободи, окреслені правом. Закон стоїть на перешкоді свавілля, суб'єктивізму», — констатує Г. Й. Ткач [1]. Звідси ж визначена ще раніше французьким філософом П.-А. Гольбахом властивість конституції держави як «вуздечки для керманічів і народів» [2].

У таких умовах предметом нормативно-правового регулювання є майже повний спектр відносин, які існують у суспільстві. З одного боку, нормативне закріплення відповідного явища чи процесу через регулювання взаємодії осіб з його приводу надає йому нового якісного змісту — правового, з усіма наслідками державного визнання та обов'язковості. Але водночас це вимагає пристосування правових приписів, які виражають правову форму існування, до онтологічної сутності того ж явища чи процесу, які перебувають поза межами державно-владного веління, є об'єктивно зумовленими і функціонують за закономірностями, які держава спроможна і повинна лише відображати, але за фактом — не визначати. При цьому що краще законодавець зрозуміє суть явища та об'єктивніше його відобразить у нормах, то вища гарантія ефективності дії як норми, так і результативності функціонування відповідного інституту в державно-правовій системі.

Вказане однозначно стосується фінансово-економічної системи, правила якої ґрунтуються на сформульованих законах руху вартості, об'єктивно зумовлених розрахунково-математичною моделлю існування еквівалентно-вартісного грошового середовища. Безперечно, що обрана система господарювання (від адміністративно-командної до ліберальної ринкової), зумовлює трансформацію реалізації цих об'єктивних законів через штучні нашарування приписів державного нормативно-правового регулювання. Однак це може мати виправданий економічний ефект лише в рамках національної фінансово-економічної системи, де сила державного суверенітету є практично непорушною і практично робить її нежиттєздатною на глобальному світовому ринку, де держави взаємодіють «на рівних».

А тому нормативне закріплення встановлених об'єктивних закономірностей фінансово-економічних процесів та явищ виступає важливою гарантією політичного курсу державного апарату на забезпечення їх реалізації, а отже, транспарентності національної фінансової системи, що підвищує її інвестиційну привабливість і перспективність.

Метою статті є формулювання теоретичних положень, які спрямовані на вдосконалення нормативного закріплення і подальшу практичну реалізацію принципу збалансованості бюджетної системи України як відображення об'єктивної закономірності взаємовідношення між дохідною і видатковою частинами бюджету.

Аналіз останніх досліджень і постановка завдань. На сьогодні питання функціонування бюджетної системи є предметом дослідження як з боку фахівців теорії фінансів, так і з боку дослідників фінансового права. Зважаючи на об'єктивну зумовленість і нормативне закріплення принципу збалансованості бюджетної системи, характеристика окремих його фінансово-економічних аспектів знайшла своє відображення на сторінках робіт С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко [3], З. С. Варналія, Т. В. Бугая, С. В. Онищенко [4], В. Д. Лагутіна [5]. Водночас Л. К. Воронова [6], М. П. Кучерявенко [7], А. А. Нечай [8], З. І. Перошук [9] розглянули у своїх роботах збалансованість як законодавчо закріплений принцип побудови бюджетної системи, зацентрувавши увагу на його нормативній формі.

Цікавим і практично значимим у цьому контексті є комплексне дослідження П.-А. ван Маллегхема [10], у якому він розриває конституційно-правове значення правила збалансованості бюджету для країн Західної Європи і Північної Америки, зумовлене його винятковою роллю для забезпечення фінансової стабільності.

Результати дослідження. Правовий аспект публічних фінансів, як суспільних відносин з приводу акумулювання, розподілу (перерозподілу) і використання публічних фондів коштів, розкривається через забезпечення економічного руху вартості в цих відносинах, яка визначена їхнім предметом та об'єктивована через відповідні фінансові інструменти. Такий рух у «вертикальному» векторі відбувається за посередництва взаємодії економічних категорій дохідної і видаткової частин як касової характеристики вектору руху вартості. Дослідження вказаних підгруп у фондах коштів дозволяє відобразити природу взаємозв'язку між ідеальною вартістю, яка існує в соціально-економічному просторі, вираженою в певному еквіваленті, та фондом і діяльністю, яка за його допомогою здійснюється через забезпечення грошовими ресурсами.

Дохід і видаток у фінансовій сфері є явищами багатоаспектними, а тому доволі часто результати їх дослідження зумовлюються обраною метою, аспектом і напрямом дослідження. Однак сутність правового регулювання доходів і видатків полягає саме в установленні за їхнього посередництва руху коштів в межах конкретного публічного грошового фонду, а тому доходи і видатки розглядаються через призму джерел та окремих фінансових засобів для забезпечення діяльності уповноваженого суб'єкта — розпорядника публічного фонду (держави, територіальної громади, фондів соціального призначення).

Об'єктивна економічна теорія, оперуючи числовими значеннями руху вартості, взаємозв'язок дохідної і видаткової частин визначає з позицій чистих закономірностей, в основі яких можна простежити реальний закон обміну енергії (матерії) у світі — закон збереження і перетворення енергії в замкнутих системах. У цих умовах намагання відійти від спотвореного і спекулятивного, віртуального і нестабільного, щоб могло повернути світ до реалій та еквівалентності обміну як основи стабільності і енергобезпеки у світі фактично обмежених ресурсів [11], дозволяє стверджувати про прямий і послідовно зумовлений економічний зв'язок «дохід — видаток».

Однак право, яке позбавлене такої чіткості, першочергово оперує не економічною, а соціальною «заінтересованістю» у визначенні взаємозв'язку, що призводить до виникнення з позиції правового регулювання характеристики співвідношення між дохідною і видатковими частинами економічних правовідносин як одного з елементів диференціації фінансово-правового режиму сфери приватних і публічних фінансів. Зокрема, одним із принципів публічної фінансової діяльності, що є водночас і її відмінною ознакою від сфери приватних фінансів, визначається пріоритет публічних видатків над публічними доходами.

Принцип пріоритетності в публічних фінансах видатків над доходами зовсім не означає абсолютної переваги однієї категорії та означеного нею явища над іншим чи їхню структурну відокремленість у межах єдиної та цілісної фінансової діяльності. Радше його слід тлумачити як пріоритетний вектор діяльності держави, яка в силу власної специфічної публічної природи юридичної фікційності свого існування не може послуговуватися звичним фінансовим інтересом — накопичення, а впроваджує макрофінансовий загальнодержавний

перерозподільчий механізм — з виробничої сфери (за рахунок економічно активних платників податків) для утримання невиробничої (споживачів бюджетних послуг). Натомість рівень запланованих видатків фінансового періоду для того, щоб реалізувати завдання і функції, які стоять перед державою чи іншим публічним суб'єктом на користь їхніх споживачів, визначає необхідний обсяг акумулювання доходів у майбутньому з визначених джерел (які в кінцевому підсумку зберігаються у фондах коштів приватних домогосподарств). Відповідно, лише обґрунтоване обсягом споживання бюджетних послуг особою, які надаються їй при функціонуванні держави, за умовами неформального «суспільного договору», буде нею профінансоване за рахунок власних коштів, у рамках механізмів примусової мобілізації публічних фінансів.

Саме в цьому, на нашу думку, полягає засадничий неформалізований аспект збалансованості функціонування фінансової системи загалом, який водночас є «наріжним каменем» соціальної злагоди в державно організованому суспільстві.

Однак, повертаючись до коренів онтології економічних процесів, збалансованість у бюджетній системі України має і реальний нормативний зміст, який ґрунтується на узгодженні дуалізму економічного балансу — забезпеченні однопорядковості розмірів дохідної і видаткової частин. Так, досліджуючи економічну роль збалансованості, у роботах дослідників економічної теорії вона виступає властивістю економічної системи, розвиток якої здійснюється на основі зрівноважування двох різноспрямованих чинників (наприклад, попит і пропозиція, витрати і дохід), виступаючи ознакою економічної стабільності (рівноваги) такої системи [12].

Принцип збалансованості, з нормативно визначеної позиції, передбачає, що повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягові надходжень бюджету на відповідний бюджетний період. Принцип збалансованості є одним із двох принципів бюджетної системи, який має не просто нормативне закріплення (п. 2 ч. 1 статті 7 Бюджетного кодексу України), а й визначений у складі субстантивних фінансово-правових норм Конституції України — у ч. 3 статті 95 вказаний принцип сформульований через норму-завдання апарату публічного управління — «Держава прагне до збалансованості бюджету».

З огляду на конституційний статус цього принципу і важливе прикладне значення при формуванні та виконанні бюджету встановлення його нормативного змісту було предметом дослідження Конституційного Суду України. У своєму Рішенні № 26-рп від 27.11.2008 він зазначив, що «державна прагне до збалансованості бюджету України» у системному зв'язку з положеннями частини другої цієї статті (стаття 95. — *Прим. авт.*), статті 46 Конституції України треба розуміти як намагання держави при визначенні законом про Державний бюджет України доходів і видатків та ухваленні законів, інших нормативно-правових актів, які можуть вплинути на дохідну і видаткову частини бюджету, дотримуватися рівномірного співвідношення між ними та її обов'язок на засадах справедливого, неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами, територіальними громадами, урахувати загальносуспільні потреби, необхідність забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя». Щоправда, у цьому разі підтримуємо обґрунтоване застереження, висловлене в Окремії думці суддею П. М. Ткачуком, що «таке розуміння є занадто широким і розкриває радше принцип справедливості та неупередженості» [13], що в черговий раз засвідчує загрози впливу нормотворчої логіки на «чистоту» застосування економічних категорій.

Збалансованість як одне з універсальних загальних, так званих «золотих правил» бюджету є характерним і для північноамериканської, і для західноєвропейських фінансових систем. При цьому матеріальне і процедурне вираження його нормативної дії передбачає закріплення в законодавчих актах низки правил, які обмежують урядові можливості до неконтрольованого боргування, для чого при ухваленні конкретного акта про бюджет нормативно визначаються з різним ступенем непорушності межі граничного бюджетного дефіциту. Ці положення повинні бути враховані і дотримані при підготовці та поданні бюджету суб'єктом бюджетної ініціативи, збереженими після ухвалення акта легіслатурою і забезпечене їхнє дотримання при виконанні, оскільки вони є одним з основних контрольних

показників підсумків управління в межах фіскального року. Натомість у сьогоднішніх умовах це зовсім не передбачає дотримання балансу між доходами і видатками публічної адміністрації [10].

Аналогічні підходи застосовує і бюджетне законодавство України, де головна мета збалансованості розкривається не через забезпечення абсолютної і нереальної математичної рівності між дохідною і видатковою частинами, а «недопущення неконтрольованого дефіциту та профіциту бюджету» [14]. У цьому легко переконатися, якщо дослівно встановити суть категорій, які беруться до уваги для розрахунку збалансованості, — надходження і витрати бюджету, замість доходів і видатків — як вираження дохідної і видаткової частин балансу бюджету з урахуванням фінансування дефіциту у видатковій частині чи використання профіциту за отриманими доходами.

За загальним визначенням, публічними доходами вважаються врегульовані нормами фінансового права доходи до грошових фондів суб'єктів публічної влади, які спрямовуються останніми на реалізацію завдань і функцій держави, органів місцевого самоврядування та задоволення публічного інтересу [15]. Додавши до нього конкретики та матеріально-економічного змісту, п. 23 ч. 1 статті 2 Бюджетного кодексу України доходами бюджету визначив податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, власні надходження бюджетних установ).

Водночас українське бюджетне законодавство, характеризуючи зарахування коштів до бюджету, виділяє дві основні категорії — «доходи бюджету» і «надходження бюджету». Надходження є поняттям широким, що охоплює, поряд із доходами кошти від повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу / пред'явлення цінних паперів (п. 37 ч. 1 статті 2 Бюджетного кодексу України). Перелічені кошти у структурі надходжень, за винятком доходів, є за своєю касовою ознакою поворотними щодо тимчасово акумульованої вартості у структурі державного чи місцевих бюджетів (щоб кошти від кредиту, депозиту чи цінних паперів повернулися — їх попередньо потрібно надати / вкласти; отримані запозичення з часом доведеться повернути; кошти від приватизації отримують у результаті зустрічного зменшення вартості «натуральних» майнових фондів держави).

Аналогічна логіка діє в нормативно визначеному співвідношенні між частиною і цілим при формулюванні та використанні понять «видатки бюджету» і «витрати бюджету» (п.п. 13, 14 ч. 1 статті 2 Бюджетного кодексу України) (рис. 1).

Рис. 1. Нормативне співвідношення між категоріями у структурі бюджету
Примітка. Авторське узагальнення.

Основна ознака виділення доходів із системи надходжень бюджету і видатків з витрат бюджету — їхня зворотність (поверненість).

Узагальнене порівняння елементів надходжень і витрат поза межами доходів і видатків дозволяє говорити про те, що вони охоплюються поняттям «фінансування бюджету» — надходження і витрати бюджету, пов'язані зі зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету (п. 51 ч. 1 статті 2 Бюджетного кодексу України).

Вказана схема є традиційною для логіки побудови бюджетної системи держав пострадянського простору (наприклад, Бюджетний кодекс Російської Федерації у статті 6 визначення доходів прямо розкриває через установлення різниці між грошовими коштами, які надходять до бюджету, і джерелами фінансування дефіциту бюджету [16]).

Використання різних понять із близьким змістом, особливо у сфері, що потребує чіткості, завжди може стати причиною існування нормативних або практичних непорозумінь. А тому за наявності обґрунтованої різниці між різними поняттями її слід неухильно дотримуватися. З другого боку, множина використовуваних понять вимагає їхнього врахування в чіткій і логічній структурі об'єктивно-існуючої фінансово-економічної системи, що підкоряється перш за все визначеним вище об'єктивним законам руху вартості (рис. 2).

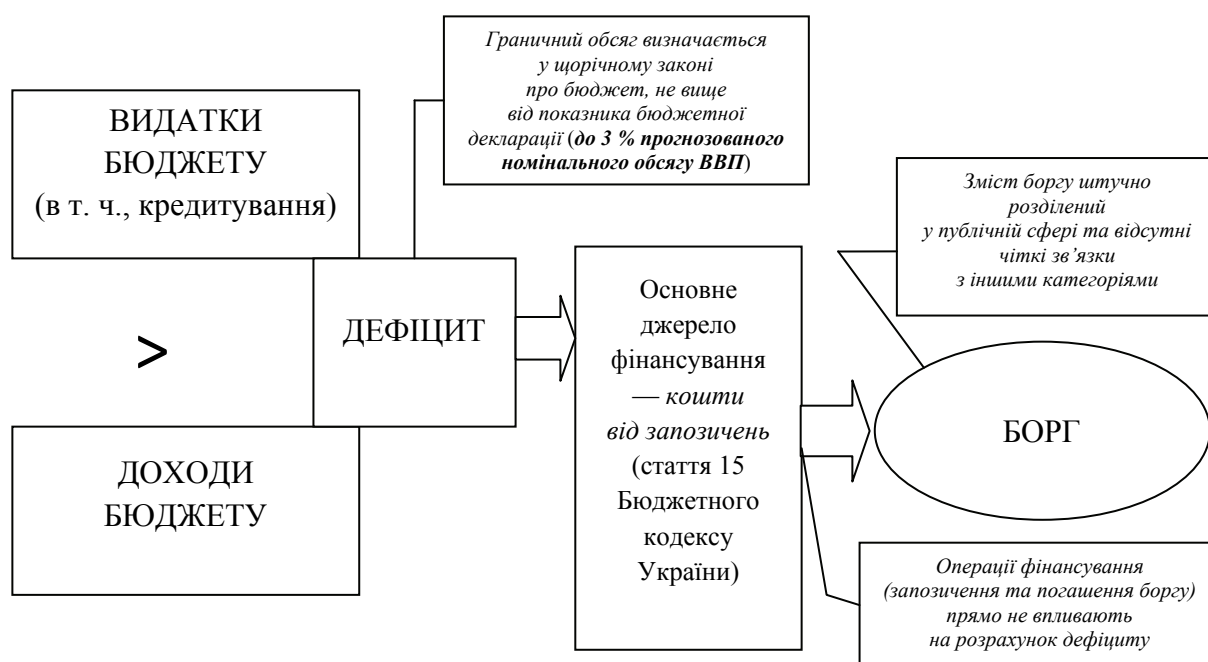

Рис. 2. Взаємозв'язок між основними категоріями у сфері публічних пасивів
Примітка. Авторське узагальнення.

Вказана схема, на думку частини дослідників фінансового права, містить очевидні недоліки, оскільки вивівши джерела фінансування дефіциту поза межі доходів, як і в подальшому операції з погашення боргу з видатків бюджету, формально розірвано логічний взаємозв'язок між дефіцитом, публічним боргом, структурою публічних пасивів та обсягом валового внутрішнього продукту, що суперечить вимогам рамкових європейських норм у сфері організації бюджетної системи [17]. Водночас на обсягу бюджетного дефіциту відображаються всі зміни у величині публічного боргу, в тому числі зумовлені впливом інфляції [7].

На нашу думку, такі застереження слушні лише частково. Економічні категорії складових частин бюджетів, з різницею їхньої касової природи і сутнісного впливу на

макроекономічні показники, дозволяють абсолютно обґрунтовано виділяти й окремий правовий режим для окремих безповоротних надходжень (доходів) і відповідного використання коштів на здійснення програм та заходів бюджетів (видатки), відмежовуючи їх від операцій із фінансування як технічного елементу забезпечення необхідної касової збалансованості фінансової системи в умовах дії закону руху вартості. Водночас аналіз у межах дихотомічного взаємозв'язку «доходи — видатки» дозволяє переконатися в реальній спроможності держави чи іншого публічного суб'єкта забезпечити виконання власних завдань і функцій, без залучення сторонніх джерел (фінансування), які використовуються як компенсаторний механізм вирівнювання в макрофінансовій державній системі.

Свідченням реалізації на нормативному рівні збалансованості бюджету, на нашу думку, є й положення статті 14 Бюджетного кодексу України, яка передбачає можливість затвердження бюджету з дефіцитом лише за умови наявності обґрунтованих джерел фінансування або ж існування конкретно-цільового профіциту. Це повинно забезпечити реальну відповідність обсягів надходжень і витрат за рахунок бюджетних коштів, а отже, фінансово-економічну безпеку держави, яка базується на об'єктивній прямій математичній залежності обігу вартості між різними частинами балансу.

Вказані висновки продемонстровані зведеною інформацією про виконання Державних бюджетів України за 2018—2019 роки, згідно з якою обсяг фінансування відповідає розрахованому дефіциту, що перебуває в межах, затверджених законом про Державний бюджет на відповідний рік (табл.).

Таблиця

Показники виконання Державних бюджетів України за 2018—2019 роки

Показники	2018 рік (факт), млрд грн	2019 рік (факт), млрд грн
Доходи	928,1	998,3
Видатки +	985,9	1 075,1
+ Кредитування (різниця між наданими і поверненими кредитами)	1,5	4,2
Фінансування:	59,3	81,0
у т. ч. запозичення	286,6	425,7
у т. ч. погашення боргу	-234,5	-345,2
у т. ч. кошти від приватизації	7,2	0,5

Джерело: на підставі річних звітів Міністерства фінансів України про виконання Закону України «Про Державний бюджет України за 2018 рік» і про виконання Закону України «Про Державний бюджет України за 2019 рік» [18].

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми зробили такі висновки.

Принцип збалансованості є універсальним загальним принципом публічної фінансової системи, у тому числі бюджетної системи України, який своєю онтологічною основою має об'єктивні закономірності руху вартості.

Нормативне регулювання економічних процесів і діяльності у сфері фінансів володіє значним потенціалом їхнього впорядкування, який є похідним від сили авторитету та законності примусу держави до забезпечення виконання нормативних приписів у поведінці осіб, які перебувають під юрисдикцією держави. Його слід відносити до формально-юридичних гарантій забезпечення. Водночас слід звертати увагу на економічно обґрунтоване застосування фінансово-правових понять у системному взаємозв'язку між ними, уникаючи в нормотворчих підходах і при правозастосуванні штучного заперечення єдності їхньої економічної сутності та правової форми, яка тяжіє до політико-кон'юнктурних нашарувань.

Запропонована на сьогодні в українському законодавстві конструкція нормативного визначення і взаємозв'язку явищ та інститутів щодо гарантування збалансованості відповідає основним вимогам забезпечення дії цього принципу, з високим ступенем об'єктивності здатна відображати касові результати економічних процесів у державі, а в редакції останніх нормативних змін (за Законом України від 06.12.2018 № 2646-VIII) ураховує вимоги забезпечення фінансової безпеки держави через установа «запобіжників» сталого нормативного контролю рівня дефіциту на рівні загальноприйнятих 3 % прогнозованого

номінального обсягу валового внутрішнього продукту (наприклад, відповідно до конвергенційних критеріїв згідно з Регламентом Ради (ЄС) № 479 від 25.05.2009 про застосування Протоколу у процедурі щодо надмірного дефіциту, що є додатком до Договору про заснування Європейської Спільноти).

Водночас питання нормативного забезпечення дії принципу збалансованості бюджетної системи має перспективи для підвищення ефективності його реалізації у практичній діяльності. У рамках конституційної реформи і наближення до «субстантивного (змістовного) фіскального конституціоналізму» формулювання вказаного принципу в Конституції України повинно бути не просто «прагненням», а як один з обов'язкових нормативних критеріїв оцінки якості бюджетної політики держави на предмет її професійності. Для забезпечення цієї мети в Конституції України повинні бути закріплені емпіричні економічні показники-індикатори такої збалансованості, щоб свобода розсуду держави для досягнення балансу мала контрольовані дискреційні межі та була законною і передбачуваною для її громадян — обґрунтований пропорційний розмір видатків на реалізацію окремих соціально-економічних прав до валового внутрішнього продукту, закріплення граничного обсягу дефіциту, в тому числі з урахуванням рекомендацій та об'єктивного взаємозв'язку між дефіцитом, публічним боргом, структурою публічних пасивів та обсягом валового внутрішнього продукту. Фактично вказані положення визначатимуть конституційні межі фінансової діяльності, за умови додержання яких буде забезпечено фінансову безпеку держави.

Література

1. Ткач Г. Поняття владного повноваження. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2009. Вип. 49. С. 103.
2. Речицький В. Конституціоналізм. Коротка версія (читанка з конституціоналізму для зацікавлених). Харків, 2014. С. 15.
3. Бюджетна система : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 624 с.
4. Варналій З. С., Бугай Т. В., Онищенко С. В. Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення : монографія. Київ ; Полтава : ПолтНТУ, 2014. 270 с.
5. Лагутін В. Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. 247 с.
6. Воронова Л. К. Общие принципы финансового права и его институтов // Принципы финансового права / ред. кол. В. Я. Таций, Ю. П. Битяк, Л. К. Воронова и др. Харьков, 2012. С. 48—50.
7. Бюджетний кодекс України. Науково-практичний коментар: станом на 1 березня 2011 р. / за ред. Л. К. Воронової, М. П. Кучерявенка. Харків : Право, 2011. С. 97—98.
8. Нечай А. А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків : монографія. Вид. 2-ге, стереотипне. Чернівці : Рута, 2006. 264 с.
9. Перошук З. І. Правові проблеми регулювання бюджетної системи України : монографія. Чернівці : Місто, 2014. 383 с.
10. Van Malleghem P.-A. (Un)Balanced Budget Rules in Europe and America // The Constitutionalization of European Budgetary Constraints / edited by M. Adams, F. Fabbrini, P. Larouche. Oxford, 2014. P. 151—180.
11. Чернявський С. Економіка — це війна пропорцій. *Економічна правда*. 2019. URL : www.epravda.com.ua/columns/2009/02/11/181314 (дата звернення: 13.03.2020)
12. Сумин В. А. Устойчивость системы управления предприятием в условиях его экономической безопасности. Материалы Международной научно-практической конференции. Донецк : ДонНТУ, 2001. С. 159—161.
13. Рішення Конституційного Суду України від 27.11.2008 № 26-рп у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України про офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення «збалансованість бюджету», використаного в частині третій цієї статті (справа про збалансованість бюджету). *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3088.
14. Бандурка О. М., Гетьманець О. П. Бюджетне право України : підручник. Харків : НУВС, 2003. С. 22.
15. Пришва Н. Ю. Правове регулювання публічних доходів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2005. № 63—64. С. 71.
16. Бюджетный кодекс Российской Федерации от 31.07.1998 «Консультант Плюс: надежная правовая поддержка». URL : www.consultant.ru (дата обращения: 13.04.2020)
17. Council Regulation (EC) № 479 of 25 May 2009 on the application of the Protocol on the excessive deficit procedure annexed to the Treaty establishing the European Community (Codified version). *Official Journal of the European Union*. 2009. L 145/1. P. 1—9.
18. Міністерство фінансів України: Попередні бюджети. URL : www.mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets (дата звернення: 13.03.2020).

Статтю рекомендовано до друку 02.12.2020.

© Гльницький О. В., Гльків Н. В., Рещота В. В.

References

1. Tkach, H. (2009). Poniattia vladnoho povnovazhennia [The concept of power]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna — Bulletin of Lviv University. The legal series*, 49, 103. [in Ukrainian].

2. Rechyt'skyi, V. (2014). *Konstytutsionalizm. Korotka versii (chytanka z konstytutsionalizmu dlia zatsikavlenykh)*. [Constitutionalism. Short version (reader on constitutionalism for those interested)]. Kharkiv [in Ukrainian].
3. Yurii, S. I., Demianyshyn, V. H., & Kyrylenko, O. P. (Eds.). (2013). *Biudzhetna sistema [The budget system]*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
4. Varnalii, Z. S., Buhai, T. V., & Onyshchenko, S. V. (2014). *Biudzhetni protses v Ukraini: stan ta problemy instytutsiinoho zabezpechennia [Budget process in Ukraine: state and problems of institutional support]*. Kyiv; Poltava: PoltNTU [in Ukrainian].
5. Lahutin, V. D. (2007). *Biudzhetna ta monetarna polityka: koordynatsiia v transformatsiinii ekonomitsi [Budget and monetary policy: coordination in the transformational economy]*. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
6. Voronova, L. K. (2012). *Obshchie principy finansovogo prava i ego institutov. Principy finansovogo prava [General principles of financial law and its institutions. Principles of financial law]*. V. Ya. Tacij, Yu. P. Bityak, L. K. Voronova (et al.) (Eds.). Kharkiv [in Russian].
7. Voronova, L. K., & Kucheriavenko, M. P. (Eds.) (2011). *Biudzhetni kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: stanom na 1 bereznia 2011 r. [Budget Code of Ukraine. Scientific and practical commentary: as of March 1, 2011]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
8. Nechai, A. A. (2006). *Problemy pravovoho rehuliuвання publichnykh finansiv ta publichnykh vydatkiv [Problems of legal regulation of public finances and public expenditures]*. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
9. Peroshchuk, Z. I. (2014). *Pravovi problemy rehuliuвання biudzhetnoi systemy Ukrainy [Legal problems of regulation of the budget system of Ukraine]*. Chernivtsi: Misto [in Ukrainian].
10. Van Malleghem, P.-A. (2014). (Un)Balanced Budget Rules in Europe and America. M. Adams, F. Fabbrini, P. Larouche (Eds.). *The Constitutionalization of European Budgetary Constraints*. Oxford.
11. Cherniavskiy, S. (2009). *Ekonomika — tse viina proporsii [Economy is a war of proportions]*. *Ekonomichna Pravda — Economic truth*. Retrieved March 3, 2013, from www.epravda.com.ua/columns/2009/02/11/181314 [in Ukrainian].
12. Sumin, V. A. (2001). *Ustojchivost' systemy upravleniya predpriyatiem v usloviyah ego ekonomicheskoy bezopasnosti [Stability of enterprise management system in terms of its economic security]*. *Materialy Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii — Materials of the International scientific and practical conference* (pp. 159—161). Donetsk: DonNTU [in Russian].
13. Konstytutsiyni Sud Ukrainy. (2008). *Rishennia vid 27.11.2008 № 26-rp u spravi za konstytutsiynym podanniam Kabinetu Ministriv Ukrainy pro ofitsiine tlumachennia polozhennia chastyny drugoi statti 95 Konstytutsii Ukrainy ta slovospoluchennia «zbalansovanist biudzhetu», vykorystanoho v chastyni tretii tsiiei statti (sprava pro zbalansovanist biudzhetu)*. [Decision of 27.11.2008 № 26-rp in the case on the constitutional petition of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the official interpretation of the second part of Article 95 of the Constitution of Ukraine and the phrase «budget balance» used in part three of this article case of budget balance]. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy — Official bulletin of Ukraine*, 93, 3088 [in Ukrainian].
14. Bandurka, O. M., & Hetmanets, O. P. (2003). *Biudzhetne pravo Ukrainy [Budget Law of Ukraine]*. Kharkiv: NUVS [in Ukrainian].
15. Pryshva, N. Yu. (2005). *Pravove rehuliuвання publichnykh dokhodiv [Legal regulation of public revenues]*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky — Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies*, 63—64, 71 [in Ukrainian].
16. *Byudzhetnyj kodeks Rossijskoj Federacii ot 31.07.1998 [The Budget Code of the Russian Federation of July 31, 1998]*. (n. d.). *Konsul'tant Plyus: nadezhnaya pravovaya podderzhka — Consultant Plus: reliable legal support*. Retrieved April 13, 2020 from www.consultant.ru [in Russian].
17. Council Regulation (EC) on the application of the Protocol on the excessive deficit procedure annexed to the Treaty establishing the European Community (Codified version) № 479 (2009, May 25). *Official Journal of the European Union*, L 145/1, 1—9.
18. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. (n. d.). *Poperedni biudzhety [Preliminary budgets]*. Retrieved March 3, 2020, from www.mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets [in Ukrainian].

The article is recommended for printing 02.12.2020.

© Ihnytskyi O., Ilkiv N., Reshota V.